

Б. І. ГУТІВ

Богдан Ігорович Гутів, магістр права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

ФУЕРО СЕПУЛЬВЕДИ (1300 Р.) – ЗБІРНИК НОРМ ПРАВА СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСПАНІЇ

Значний інтерес для сучасної історико-правової науки становлять маловивчені середньовічні зводи законів, у тому числі судебники (фуерос) королівств, що входили до складу середньовічної Іспанії, зокрема королівства Кастилії, серед яких особливе місце займає Фуеро Сепульведи.

Слово «фуеро» має низку подібних значень. Так, ще відомий іспанський енциклопедист XIX ст. Мартінес Маріна виділяв чотири із них: звичай; грамота або привілей, що звільняє від податків або повинностей; грамота про поселення; нотаріальний документ про дарування чи володіння приватноправового характеру. Однак докладне фуеро, до типу якого належить текст Сепульведи, – це звід матеріального і процесуального права, що достатньо повно регулює відповідні інститути¹. Вчений С. Д. Червонов називав фуерос кодексами звичаєвого права міст Центральної Іспанії², а також наголошував на тому, що фуеро – це передусім судебник³.

Кастилія означає «країна замків», «країна фортець». Тут було багато міст з відмінною від європейської структурою. Ці міста були укріпленими пунктами-фортецями, головне призначення яких – оборона та дальше просування на південь. Відтак населення цих міст повинно було передусім нести військові повинності, утворюючи військові загони – піхоти та кавалерії. Причому керівна роль належала рицарській кавалерії. Міста отримали право самоврядування, і їм доводилося вести військові операції, розраховуючи тільки на себе. Кожне місто мало свої права, звичаї та привілеї – *fueros* (фуерос). Ці фуерос були збірниками законів даного міста, а також зібранням привілеїв, якими це місто користувалося в силу свого права на самоврядування⁴.

Фортеця Сепульведа першою із поселень на південь від ріки Дуеро, яка тривалий час слугувала кордоном між мусульманським півднем та християнською північчю, отримала ще в 1076 р. грамоту, яка поклала початок праву Естремадури – земель від ріки Дуеро до гір Гредос та Гвадаррама, які будучи «нічийними», розділяли Астуро-Леонське королівство та мавританські князівства-тайфи. Це право гарантувало колоністам, які приходили з півночі Іспанії та півдня Франції, різні податкові пільги та свободи⁵.

Перша згадка про Сепульведу міститься у хроніці Сампіро за 940 р. і в Перших кастильських анналах. Кастильський граф за дорученням леонського короля Раміро II (930–955 рр.) заселив руїни фортеці⁵, а Фернан Гонсалес включив до складу королівства Кастилії Сепульведу.

Король Альфонсо VI 17 листопада 1076 р. пожалував Сепульведі грамоту, якою подарував фортеці велику округу і зазначив її межі. Також вона містила норми, котрі регулювали судові позови, судові рішення (вироки), звичаї та інше.

Фуеро Сепульведи датований 1300 р., а відтак у ньому враховано всі зміни, які пройшли у суспільстві за понад як двісті років, зокрема, зміни політичних, суспільних та військових умов, що відбулися внаслідок великих завоювань кастильських королів Альфонсо VIII, Фернандо III, Альфонсо X. Міста Естремадури та міське рицарство перетворились на потужну фінансово-військову силу та були представлені в кортесах (станово-представницьких зборах). Засідання кортесів вперше було скликано у королівстві Леон 1188 р. У XIII ст. після об'єднання Леону з Кастилією виникли Генеральні кортеси. До їх складу постійно входили представники міст, роль і значення яких в даний час значно зросли. Міста виступали сконсолідовано та згуртовано. Це дало їм змогу стати впливовою і сильною структурою не лише економічного, а й державно-політичного життя⁶.

Фуеро Сепульведи складалися з 254 титулів (статей), що відображали розвиток муніципії та її права впродовж XII та XIII століть.

Відповідно до титулу 254 Фуеро Сепульведи (FS, t. 254) король дон Альфонсо і його дружина донья Інес повеліли зробити книгу цього фуеро і «слухали, як його читали, і пожалували його». Про це також йдеться у титулі 1 Фуеро Сепульведи: «Насамперед даю і жалую тим, хто живе в Сепульведі і тим, хто буде жити в майбутньому, Сепульведу зі всією її округою, з горами і джерелами, вигонами і пасовищами, ріками, покладами солі, срібла, заліза та іншого металу».

Відтак, вже у першому титулі судебногоника йшлося про громадську общину з центром у місті Сепульведі, до якої входила вся округа. Громадська община включала в себе сільські общини (села), парафії, податкові округи та міський центр. Однак у цій структурі громадської общини головним елементом було місто. Рада –

© Б. І. Гутів, 2015

* Такі пільги передбачені в титулі 12 Фуеро Сепульведи: «Такі покращення (*mejoria*) жалую також всім поселенцям в Сепульведі: хто прийшов з-за віри (*de creencia*), чи це буде християнин, чи мавр, чи єврей, вільний чи раб, хай приходить без побоювання і не відповідає ні за ворожнечу, ні за борг, ні за поруку, на за віру (*creencia*), ні за будь-яке інше діяння, скоєне ним до поселення в Сепульведі».

консехо остаточно сформувалася як орган управління і як міська община. Консехо складалась із двох видів зборів. Перші – це збори, які до XIII ст. включали всіх «сусідів»-громадян і називались «весь консехо» (*todo el concejo*). Необхідно зазначити, що в Кастилії міське населення позначалось такими термінами: «громадяни міста» (*cives cibdadanos*), «сусіди» (*vesinos*), «добрі люди» (*omes buenos*). Набуття прав міського громадянства здійснювалось в Кастилії значно простіше, ніж у більшості країн Європи. Для набуття таких прав не вимагалось перебування в місті певний термін (наприклад, звичний для Європи термін один рік і один день), а достатньо було поселитися у місті⁷. Поряд із цією великою радою існувала й більш обмежена за складом рада, яка включала тільки магістрати і частину «сусідів», яким решту громадяни довіряли розгляд окремих питань. У фуеро Сепульведи вона називалася *cabildo* (збори посадових осіб). Про це, зокрема, йдеться у титулах 46 (збори присяжних або алькальдів), 93 (збори посадових осіб), 208 (збори посадових осіб) FS.

Збори великої ради проходили кожну неділю після богослужіння. Велика рада вирішувала питання нормотворчості для врегулювання господарських проблем, а також питання управління, судові та економічні, у т.ч. щодо податків і зборів. Зокрема, велика рада вирішувала питання про заселення округи і умови цього заселення, про участь у військових компаніях або за свій кошт, або як виконання зобов'язань перед королем. Тут також урочисто вчинялись юридичні акти: дарування, продаж, оголошувались заповіти; приймались очисні присяги у випадку підозри у вбивстві, оголошувалось про початок або припинення кровної помсти, про введення нових податків. Так, титул 7 FS встановлював компетенцію ради щодо поселень в округі: «також всі поселення, які будуть засновані у вашій округі проти волі ради Сепульведи, не повинні бути постійними, але хай руйнує їх (*echelas*) рада без будь-якого судового штрафу за це».

Мала рада, що складалась в основному з магістратів, міських рицарів і «добрих людей» розширювала свої повноваження за рахунок звуження повноважень загальних зборів всіх громадян общини. Це було пов'язано, зокрема, з перетворенням нерозподілених володінь общини громадян на муніципальну власність⁸.

Про наявність муніципальної власності свідчать, зокрема, титули 166 та 167 FS. У них йдеться про заборону відчуження земельних володінь, що належать раді (у випадку порушення цієї заборони той, хто продав, платить раді подвійно володінням такої ж вартості і такої ж якості, а хто придбав – втрачає гроші, які заплатив, та зобов'язаний повернути землеволодіння) та обов'язок продати раді за подвійну ціну володіння, в якому будуть виявлені поклади каміння або гіпсу, або воно буде придатне для виготовлення жорен або черепиці, оскільки таке володіння має належати раді.

До посадових осіб консехо необхідно віднести вищі та нижчі магістрати. До вищих належать суддя, алькальди та секретар. До речі, повноваження суддів і алькальдів дуже близькі: алькальди як і судді мали право отримувати штрафи (FS, t.t. 16, 183), вести судові справи (FS, t. 195), приймати апеляції (FS, t.33), затримувати злочинців (FS, t. 50), брати майно у заставу (FS, t. 88). Проте між суддею та алькальдами існувала відмінність: суддя був один, а алькальдів було декілька; до судді можна було апелювати у тих випадках, коли учасник процесу був незадоволений рішенням алькальдів; алькальди брали участь у відносно менш важливих юридичних процедурах. Незважаючи на важливіше становище судді, алькальди володіли засобами контролю за його діяльністю. Так, у випадку, якщо хто-небудь подавав позов судді та алькальдам у справі, за якою суддя повинен направити судового виконавця, але він не направляв його до наступного дня, то позивач заявляв про це перед алькальдами, і суддя повинен був заплатити п'ять мараведі алькальдам і позивачу подвійно за позовом (FS, t. 182).

Із нижчих магістратів у Фуеро Сепульведи згадували наступні: сайон – на вимогу судді та алькальдів оголошував про засідання ради та судові засідання, оголошував про всі пропажі, брав участь у продажі військової здобичі; судовий виконавець – виконував доручення судді та алькальдів; альмутасаф – періодично оглядав усі міри і ваги, якими користувались громадяни⁹.

В округу громадської общини включались села, які могли утворювати свої ради-консехо, до повноважень якої входили питання розорювання цілини, виділення земельних ділянок, розміщення нових поселенців. Титулом 196 FS було передбачено, що всі поселенці, які прийдуть у Сепульведу або в її села, повинні будувати будинки там, де рада поселення відведе їм місце, а не в іншому місці, а якщо рада села не захоче цього зробити, то суддя і алькальди міста мають самі виділити поселенцю місце для зведення будинку.

Міські поселення в Естремадурі були сукупністю парафій (*collaciones*), що формувались за територіальною ознакою або етнічним походженням. Зокрема, в Сепульведі налічувалось 14 парафій. Центром парафії була церква. Парафія – це територіальний підрозділ церковної адміністрації, а в міському центрі – адміністративний район. Всі члени парафії вносились у список мешканців і платників податків парафії. З часом у парафії виникла власна юрисдикція і вона стала податковим округом¹⁰. Головними податками, які платили парафії, були церковна десятина та королівська третина – 2/9 десятини. Із кожної парафії Сепульведи, як міста, так і села, призначали збирачів третин, щоб стягувати десятину. Вони повинні були призначатися завжди за п'ятнадцять днів до свята святого Іоанна. Призначали їх «добрі люди» з парафій разом з кліриками. Збирачі приносили присягу на вірність (FS, t. 205). Фуеро Сепульведи визнавала незаконним проживання в місті осіб, які відповідно до права не платили десятину (FS, t. 248a).

Згідно із титулом 175 FS у парафіях також обирали суддю, алькальдів, секретаря. Такі вибори проводились в першу неділю після свята святого Михайла щорічно. Ніхто не міг займати посаду чи нести службу в раді більше року без згоди всієї ради. У цю неділю парафія, де була передбачена посада судді, мала висунути претендента, до якого висувалися певні вимоги: розумного, проникливого, знаючого, який міг би розрізнити

право і свавілля, правду і брехню, також він повинен був мати будинок в місті і коня. Не могла претендувати на посаду судді особа, яка в попередній рік не мала заселеного будинку в місті і коня, а також хотіла отримати посаду судді силою. На таких умовах обирався також алькальд. Після того, як вибори були підтвержені і погоджені всім народом, суддя складав присягу на Євангелії, а потім присягу складали також алькальди, секретар, альмутасаф, сайон (FS, t. 178).

Також було передбачено відповідальність судді та алькальдів за обман, підлог, затаювання правди в суді (FS, t. t. 179, 180) та визначено розмір винагороди судді – 20 менкалів за службу, які виплачує рада, та 1/7 із п'ятих та з того, що рада дає королю або сеньйору міста за своєю волею (FS, t. 184).

Оцінюючи обсяг міської автономії, необхідно враховувати, що міста в Кастилії ніколи не добивалися повної незалежності від королівської адміністрації. Фуєрос не звільняли міста від обов'язку допускати на свою територію королівських посадових осіб¹¹.

У Фуєро Сепульведи низка норм регулює правовідносини, учасниками яких є знать, рицарі (кабальєрос), ремісники, міщани, селяни та інші категорії населення. Аналізуючи окремі норми, можна дійти висновку, що знать і кабальєрос займали значно вигідніше становище, ніж інші представники кастильського суспільства. Так, відповідно до титулу 42 FS, «щоб створити благо і милість кабальєро, і знатним жінкам, і щитоносцям, і знатним дівицям (*donzellas*) із Сепульведи, тим, хто живе сьогодні і хто буде жити в майбутньому, велью і вважаю за благо (*tengo por bien*), щоб вони були звільненими (*escusados*), [особисто] вільними і звільненими від всіх податків, і зборів, і петідо (*pedido*) ... при цьому вільними і недоторканими ... ми робимо їх [самих], і їх слуг, і їх васалів...». Проте закон не звільняв васалів від їх обов'язку платити своєму пану. Інші норми регулювали, зокрема, участь кабальєрос в походах (FS, t. 75), їх відносини з сеньйором та захист кабальєрос королем (FS, t. 76).

Група норм була присвячена кримінальним злочинам – вбивствам, згвалтуванню, крадіжкам, підпалам, каліцтвам, образам та іншим. У цих нормах зустрічалася очисна присяга, що, як і випробування розпеченим залізом та судовий поєдинок, належала до ордалій – «божих судів». Використовувалась у випадку недостатності доказів і була засобом встановлення істини та набувала статусу доказу. Порядок складання присяги був регламентований відповідними нормами.

Зокрема, титул 32 FS встановлював такий порядок у випадку вбивства: «якщо хтось подасть позов про вбивство свого родича, то хай найближчий родич приходить в раду у неділю і приносить присягу з двома родичами або з двома весно, що того, кого він викликає на божий суд (*que desaffa*), він викликає на божий суд справедливо, і хай викликає на божий суд до восьми [підозрюваних], але не більше восьми. І якщо викличе на божий суд більше восьми [підозрюваних], тратить право [викликати] той родич, який викликає на божий суд. І хай алькальди кличуть тих викликаних на божий суд три п'ятниці, і скільки визваних не з'явиться в останню п'ятницю до алькальдів, стільки із них повинні стати ворогами і платити сто мараведі віри (*omezillo*); а із цього штрафу отримує позивач третину, і алькальди другу третину, і сеньйор з суддею останню третину, а із цієї третьої частини суддя отримує третину; і скільки з'явиться до алькальдів в останню п'ятницю визваних на божий суд, [стільки із них] дають поручителів, що виконають вони фуєро, і викликані на божий суд або б'ються на поєдинку або очищаються, чому віддасть перевагу позивач, якщо буде позивач і захисники із округи. І [якщо] збереться одна рада з іншою [на судові збори], хай ставлять в коло всіх разом (*en yunta*), і хай приносить присягу той, хто викликав на божий суд з двома родичами, і якщо не буде у нього родичів, з двома весно, що ні через любов, ні через обіцянку, ні за проханням, ні через неприязнь називає його [(підозрюваного)] ворогом, а тільки тому, що він вбив його родича; і хай назве одного з них ворогом назавжди і платить той віру, якщо буде чим, а якщо не буде, то вбивають його за це; і хай назве другого із викликаних на божий суд ворогом, щоб обезчестити (*a desonra*) на один рік; і інші повинні очиститись з дванадцятьма: п'ятьма родичами, і він шостий, і з шістьма весінос; а якщо не буде у нього родичів, то з одинадцятьма весінос і з ним буде дванадцять; і всі, хто не очиститься, платять віру. І якщо захочуть подати апеляцію королю, то передають її алькальди».

Отже, при відсутності доказів у позивача відповідач використовував присягу, яка його повністю оправдувала. Присягу приносив сам підозрюваний із співприсяжниками, яких разом із звинуваченим мало бути дванадцять. Така кількість співприсяжників вимагалась у разі скоєння тяжких злочинів, зокрема: вбивстві (FS, t. 32), згвалтуванні жінки (FS, t. t. 35, 51), каліцтві (FS, t. 45), у випадку порушення миру однієї ради з іншою з приводу меж, що призвело до вбивства (FS, t. 47), киданні каменю в будинок вночі (FS, t. 48), у випадку каліцтва при переслідуванні ворога (FS, t. 50), підпалу будинку (FS, t. 52), крадіжці (FS, t. 51), у випадку, якщо відріжуть пальці або виб'ють зуби (FS, t. 59), у випадку, якщо виллють воду через вікно або плюнуть на людину (фізична образа) (FS, t. 160), у випадку поранення людини в раді (FS, t. 240). При менш значних злочинах або проступках вимагалось від одного до п'яти співприсяжників, зокрема: у випадку, коли весіно прийме ворога свого сусіда у своєму домі (FS, t. 16a), при пораненнях (FS, t. 57), у випадку, якщо хтось насильно ввійде в дім (FS, t. 81), у випадку поранення коня або робочої худоби (FS, t. 100).

У Фуєро Сепульведи зберігся давній інститут таліону – «око за око». Це право, зокрема, закріплено у титулі 58 FS, яким встановлено, що у випадку, якщо хтось вивре чужу бороду і буде заперечувати, а заявник докаже це з трьома добрими людьми – з одним родичем і двома неродичами або з трьома родичами, то відповідач хай дасть такого ж з бородою у відшкодування, якщо не дасть свою власну для цього. А якщо не буде у нього бороди, то хай відріжуть кусок шкіри на бороді (там, де росте борода) і стане ворогом потерпілого назавжди за безчестя.

Доволі детально регламентований у Фуеро Сепульведи інститут поруки за безпеку, оскільки всяка людина (позивач), яка боїться іншої, має вимагати в неї поручителів за безпеку перед присяжними або алькальдами. У випадку ненадання поручителів суддя має взяти заставу у відповідача. Цьому інституту присвячений значний за обсягом титул 46 FS, який регламентує процес відповідальності сторін і поручителів, зокрема у випадку вбивства позивача.

Основними санкціями, які застосовувались за злочини, зокрема, були: за підготовку або скоєння злочину під час ярмарку (вісім днів до Пасхи і вісім днів після неї) злочинець платить королю тисячу мараведі і подвійну шкоду позивачу, а якщо не може заплатити – його скидають; того, хто вб'є під час ярмарку – хоронять заживо з померлим, а якщо поранить – відрубують руку (FS, t. 22); у випадку вбивства – оголошення ворогом та 100 мараведі віри, вбивство (FS, t. 32); за згвалтування жінки – штраф 50 мараведі та оголошення ворогом (FS, t. 35); у випадку вбивства євреєм християнина – страта з конфіскацією всього майна на користь родини вбитого, короля та судді, алькальдів (FS, t. 38); у випадку спричинення каліцтва (за вибите око, відрізану руку чи ногу, вухо) – штраф 25 мараведі, але якщо потерпілий кабальєро або щитоносець – додатково штраф 500 солідів, всі штрафи на користь потерпілого (FS, t. 45); за підпал будинку – відшкодовується потерпілому подвійна вартість будинку і сплачується віра – 27 мараведі сеньйору і судді (FS, t. 52); у випадку крадіжки вартістю більше 1 мараведі – відшкодування потерпілому збитків у подвійному розмірі і сплата сьомої частини алькальдам та сеньйору і судді (FS, t. 53).

Значна частина норм регламентували роботу та відповідальність за недотримання приписів у роботі ремісників та селян: м'ясників (FS, t. 97), мельників (FS, t. 98), загоничів худоби (FS, t. 101), пекарів (FS, t. 110), польового сторожа (FS, t. 112, 113, 115, 124), орачів (FS, t. 131) тощо. Так, зокрема, хто бажав стати польовим сторожем, мав скласти присягу на вірність, що буде добросовісно охороняти засіяне поле з початку березня до середини липня і за це йому належить оплата від кожного, хто засіє більше кафіса (666 літрів) пшениці один алмуд (FS, t. 112). Проте, якщо власник посівів виявляв нанесену їм шкоду, то платив за неї сторож, якщо не назвав зловмисника (FS, t. 113).

У Фуеро Сепульведи були також включені норми, що регулювали цивільні правовідносини. Законодавчо закріплене право власності на земельне володіння та повноваження власника: «Жалую вам також, щоб той, хто буде мати земельне володіння, володів ним міцно і постійно... і хай для нього навечно буде в силі таким чином, щоб він з ним і на ньому робив все, що побажає, і щоб мав владу його подарувати, і продати, і заповісти, чи обміняти, чи позичити, і відказати на спомин душі, чи він здоровий, чи хворий, чи буде жити в Сепульведі, чи захоче піти» (FS, t. 23). Проте наступним титулом 24 заборонялося продавати і дарувати земельне володіння монахам, мотивуючи тим, що їх орден забороняє продавати і дарувати земельні володіння громадянам. Встановлено також, що у випадку подання позову про витребування володіння позивач мав дати поручителя відповідачу в забезпечення того, що він заплатить штраф у розмірі 10 мараведі, якщо програє справу (FS, t. 26). Порядок купівлі-продажу володіння в Сепульведі встановлений у титулі 204 FS. Для набрання угодою купівлі-продажу законної сили продавець має підтвердити укладення її перед радою у Сепульведі у встановлені дні: у неділю або у вівторок Різдвяного тижня, вівторок Пасхального тижня, вівторок тижня П'ятидесятниці. Покупцем та продавцем мали бути лише весінос (громадяни) із Сепульведи або її округи.

Сімейні відносини у Сепульведі, як і в Кастилії в цілому, ґрунтувались на тому, що чоловік був главою сім'ї і жінка була йому підпорядкована у всьому. Будь-які укладені угоди повинні були підтверджуватись чоловіком¹². Нормами права встановлено також, що жодна заміжня жінка, незаміжня дівчина або вдова, яка буде жити зі своїм батьком або з матір'ю чи з родичем в його будинку, не має права прийняти на себе борг більше одного мараведі чи продати щось, якщо на це не буде згоди родича, з яким вона проживає (FS, t. 64).

Як чоловік дружині, так і дружина чоловікові при складенні заповіту може подарувати будь-яке рухоме майно, проте нерухоме майно можна відказати лише у довічне користування, щоб потім ця нерухомість повернулася до тих спадкоємців, звідки прийшло володіння нерухомістю (FS, t. 66).

Порядок спадкування був встановлений титулом 61 FS: спочатку спадкує найближчий родич, який має законні права і який народжений не у позашлюбному співжитті і з визнання родичів, яким мали спадкувати батько і мати, звідки походить володіння. Внуки спадкують з іншими братами батька чи матері частку, яку мали б одержати їх батько чи мати; і племінники, діти братів, також спадкують нарівні із своїми дядьками так, як спадкував би їх батько чи мати. Титулом 62 FS встановлено необмежений розмір заповідального відказу на спомин душі і відповідальність за його невиконання.

На підставі дослідження однієї з видатних пам'яток права середньовічної Іспанії – Зводу законів королівства Кастилії Фуеро Сепульведи можна зробити висновок, що Фуеро Сепульведи є зводом матеріального та процесуального права, що достатньо повно регулює правовий статус громадської общини з центром у місті-фортеці Сепульведі, до якої входили сільські общини (села), парафії, податкові округи та міський центр, а також порядок утворення ради общини (консехо) та її компетенцію; порядок обрання і повноваження вищих та нижчих магістратів. Регулюючи правове становище різних суспільних верств населення, Фуеро Сепульведи наділяв значно вищим положенням і привілеями знать та рицарство порівняно з іншими представниками кастильського суспільства. Ця ж відмінність зберігалась у здійсненні кримінального та цивільного судочинства.

¹ Памятники права средневековой Испании: Фуэро Куэнки. Фуэро Сепульведы / Предисловие, перевод со старокастильского и комментарий канд. юрид. наук Г. В. Савенко ; под ред. доктора юрид. наук, проф. В. А. Томсинова. – М. : ИКД «Зерцало-М», 2004. – 528 с. – С. 293.

² Червонов С. Д. Ремесло и ремесленники в городах Центральной Испании на рубеже XII–XIII веков / С. Д. Червонов // Социально-политическое развитие стран Пиренейского полуострова при феодализме ; Академия наук СССР. – М., 1985. – С. 27–44. – С. 27.

³ Там само. – С. 28.

⁴ Италия XIII–XV вв. Испания XI–XV вв. Великие географические открытия. Курс всеобщей истории. Средние века. Стенограмма лекции проф. Е. А. Косминского, прочитанной 26 марта 1938 г. ; Высшая школа пропагандистов имени Я. М. Свердлова при ЦК ВКП (б). – М., 1938. – 34 с. – С. 19.

⁵ Памятники права средневековой Испании: Фуэро Куэнки. Фуэро Сепульведы / Предисловие, перевод со старокастильского и комментарий канд. юрид. наук Г. В. Савенко ; под ред. доктора юрид. наук, проф. В. А. Томсинова. – М. : ИКД «Зерцало-М», 2004. – 528 с. – С. 293.

⁶ Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час): навч. посіб. / за ред. проф. Б. Й. Тищика. – Л. : Світ, 2006. – 696 с. – С. 344.

⁷ Корсунский А. Р. История Испании IX–XIII веков (Социально-экономические отношения и политический строй Астури-Леонского и Леона-Кастильского королевства) : учеб. пособ. / А. Р. Корсунский. – М. : Высшая школа, 1976. – 239 с. – С. 159.

⁸ Памятники права средневековой Испании: Фуэро Куэнки. Фуэро Сепульведы / Предисловие, перевод со старокастильского и комментарий канд. юрид. наук Г. В. Савенко ; под ред. доктора юрид. наук, проф. В. А. Томсинова. – М. : ИКД «Зерцало-М», 2004. – 528 с. – С. 293.

⁹ Там само. – С. 55.

¹⁰ Там само. – С. 60.

¹¹ Корсунский А. Р. Вказана праця. – С. 166.

¹² Альтамира-и-Кревеа Рафаэль. История Испании / Альтамира-и-Кревеа Рафаэль. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1951. – 519 с. – С. 201.

Резюме

Гутів Б. І. Фуэро Сепульведи (1300 р.) – визначна пам'ятка права середньовічної Іспанії.

У статті на підставі аналізу пам'ятки права середньовічної Іспанії Фуэро Сепульведи 1300 р. та спеціальної наукової літератури здійснено аналіз правових засад діяльності та організації управління громадської (територіальної) общини Сепульведе у Кастилії, порядок здійснення судочинства, а також огляд норм матеріального та процесуального права.

Ключові слова: Фуэро Сепульведи, громадська (територіальна) община, судочинство.

Резюме

Гутів Б. И. Фуэро Сепульведы – выдающийся памятник права средневековой Испании.

В статье на основании анализа памятника права Средневековой Испании Фуэро Сепульведы 1300 г. и научной литературы проведен анализ правовых оснований деятельности и организации управления гражданской (территориальной) общины Сепульведы в Кастилии, порядок осуществления судопроизводства, а также обзор норм материального и процессуального права.

Ключевые слова: Фуэро Сепульведы, гражданская (территориальная) община, судопроизводство.

Summary

Hutiv B. Fuero Sepulveda – landmark law medieval Spain.

The article based on an analysis of the monument of Medieval Spain, right Fuero 1300 Sepulveda and scientific literature analysis of the legal basis for the organization and management of civil (territorial) community Sepulveda in Castile, the order of proceedings, a review of substantive and procedural law.

Key words: Fuero Sepulveda, civic (territorial) community, the legal proceedings.

УДК 340.1

Я. М. ДУПАЙ

Ярина Миколаївна Дупай, аспірантка Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ПРАВОВА ІНФОРМОВАНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Право на інформацію є одним із найважливіших прав людини і громадянина. Реалізація цього права та забезпечення вільного доступу до інформації має надзвичайно велике суспільне значення, оскільки забезпечує не тільки формальну, а й реальну участь громадян у житті держави.

Основоположний принцип права громадян на інформацію отримав своє закріплення в найважливіших міжнародно-правових документах. Статтею 19 Загальної декларації прав людини¹ проголошено основне